

rulers. In general, however, this is a bleak story but it is well told and opens up a whole new dimension of the Napoleonic wars.

Tim Blanning

Paul Hallberg & S. Bertil Olsson (red.), *En ostindiefarande fältskärs berättelse: Carl Fredrik Adlers journal från skeppet Prins Carl 1753–56*, Acta Regiae Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoburgensis, Humaniora 46 (Göteborg: Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg, 2013). 299 s.

En ostindiefarande fältskärs berättelse är en källutgåva av särskilt intresse. De män som för till Kina med det Svenska Ostindiska Kompaniet under 1700-talet har som bekant efterlämnat en mängd journaler, loggböcker och reseberättelser. Flera av dem finns redan nu i utmärkta källutgåvor. Men här föreligger den första journalen av en fältskär som bidrar med en ny och spännande bild av livet ombord. Här nämns matroser, kvartermästare, timmermän och båtsmän. I journalen kläms tummar, falls nerför trappor; besättningsmännen blir förkyllda och har förstoppning. De sörjer sina fäder, lider av bakfylla och blir sjuka av att sitta i blöta kläder dag efter dag. Man ser vad de åt, och (framförallt) vad de drack. Journalen speglar vardagen för majoriteten ombord, vilket gör det till en särskilt betydelsefull källa.

Journalens författare är fältskären på skeppet *Prins Carl*, Carl Fredrik Adler (1720–1761). Han hade gjort sin första resa 1748–1749, i egenskap av andre fältskär på skeppet *Hoppet*. Denna Journal är från hans andra resa 1753–1756 då han var förste fältskär. Denna resa avvek från ordinarie ostindiska resor på flera sätt. Reserutten gick via Surat i Indien till Kanton i Kina. Skeppet stannade ett extra år i Kina och återkom först efter mer än tre år till Sverige, vilket gör det till den längsta av

alla kompaniets resor. Värt att nämna i detta sammanhang är att superkargören Christian Henrik Braads reseberättelse från samma resa finns tryckt som appendix i Rickard Melkerssons avhandling *Cb. H. Braad och 1700-talets reseskildringar: textutgivning och språkhistorisk analys* som försvarades vid Göteborgs universitet 2012. Braads och Adlers berättelser är skrivna ur olika perspektiv och möjliggör därmed intressanta jämförelser av denna ostindiska resa. Adlers sista resa företogs 1761 då han drabbades av feber och avled vid Javas kust.

Adler var inte bara läkare, utan som många andra kompanianställda även naturalhistoriskt intresserad. Före sin första resa hade han studerat medicin och botanik vid Uppsala universitet, bland annat för Carl von Linné. Adler samlade naturalier på sina resor och redan 1752, efter sin första resa, försvarade han en avhandling om mareld, *Noctiluca marina*. Det är emellertid i synnerhet som fältskär som Adler framträdde i journalen. Innehållet gör den snarare till en läkarjournal för en mottagning på denna speciella, rörliga plats än till en konventionell reseberättelse.

I Adlers journal beskrivs en många gånger plågsam verklighet där fältskären ofta spelade en nyckelroll. I ett brev som citeras i journalen skrev Adler att han var tvungen att "vara både Medicus, Fältskiär och apothekare". Ungefär en tiondel av de män som reste ut med det Svenska Ostindiska Kompaniets skepp kom aldrig hem. Under resan antecknas sjutton dödsfall, fyra rymningar och en fripassagerare. Dessutom plockade skeppet upp tjugotre skeppsbrutna holländare som enligt Adler var så illa medfarna att han inte hade tid att skriva ned alla deras krämpor. Efter lite mer än en månad hade två av dem dött. Oftast nämns manskapet endast kort i Svenska Ostindiska Kompaniets källor; men i den här journalen kommer vi dem alldeles inpå livet.

Källutgåvor är värdefulla, i synnerhet sådana som bidrar med nya perspektiv på ett ämne som kan tyckas välutforskat. Det

Svenska Ostindiska Kompaniet är precis ett sådant ämne, eftersom mycket grundforskning återstår att göra. Paul Hellberg och S. Bertil Olsson har gjort ett imponerande arbete med att transkribera denna journal, som tills nu främst har varit tillgänglig för släkten Adler. Källtexten har dessutom försetts med flera förklarande listor. Hallberg och Olsson tillhandahåller till exempel ett personindex och ett register med moderna översättningar av olika medicinska termer. Det bidrar till att göra texten tillgänglig och användarvänlig även för den som inte tidigare är bekant med de svenska ostindiska resorna. Inledningen är relevant och kärnfull, även om den möjligen är lite väl kort. Utgivarna hade med fördel kunnat utveckla de politiska och sociala sammanhang som Adler förde sin journal i, handelskontakterna som var resans syfte, samt de medicinhistoriska förutsättningarna för hans yrkesutövning. I synnerhet det sistnämnda – inte bara till sjöss utan också under 1700-talet i allmänhet – som nu enbart gives ett par sidor, hade gärna kunnat vara utförligare. Det hade även varit önskvärt med fullständiga hänvisningar, eftersom det här presenteras en hel del ny kunskap. Författarna har valt att inte ha en full notapparatur, vilket lättar upp läsningen, men jag hade ändå gärna sett en referenslista efter varje avsnitt i stället för den generella käll- och litteraturlista som nu avslutar boken.

Journalen är sammanfattningsvis en intressant källa för den som är nyfiken på livet ombord en ostindiefarare, för den medicinhistoriskt intresserade, för den som undersöker resande naturalhistoriker och för den som studerar 1700-talets resor till Asien. Sammantaget är *En ostindiefarande fältskärs berättelse* en genomarbetad och varmt välkommen källutgåva.

Lisa Hellman

Pasi Ihalainen, Michael Bregnsbo, Karin Sennefelt & Patrik Winton (eds.), *Scandinavia in the Age of Revolution: Nordic Political Cultures, 1740–1820* (Farnham: Ashgate, 2011). 381 s.

Scandinavia in the Age of Revolution är en volym sammansatt av 25 kortare artiklar författade av en imponerande samling framstående nordiska historiker. Boken är tillkommen som ett resultat av konferensverksamhet och egentligen inte ett samordnat forskningsprojekt. Artiklarna är indelade i fyra huvudavdelningar, som var och en belyser en aspekt av den skandinaviska politiska kulturen och dess omvandlingar under 1700-talet: en del handlar om monarkins kris och förnyelse, en om politisk debatt (bland annat tryck- och yttrandefriheten), en om handelsintressen i politiken och en om politiskt deltagande och medborgarskap.

Artiklarna är så vitt jag kan bedöma till största delen presentationer av forskning respektive författare redan har publicerat på annat håll och då ofta på sitt modersmål. Den tänkta läsekretsen är därför rimligen i första hand historikerkollegor utanför hemlandet – detta är en mycket lovvärd ambition, då det mellannordiska samarbetet sällan är så utvecklat som man kunde önska, och nordisk historia utan tvivel har stor relevans för historiker även utanför Norden. Engelska och tyska historiker använder relativt ofta svenska exempel, vilket visar att nordisk historisk forskning är av stort värde, om den presenteras och används på rätt sätt. Hur väl framstående historiker som till exempel Peter Burke eller Quentin Skinner behärskar denna nordiska historia känner alla till som är bekanta med deras verk: tillfredsställande i det stora hela kanske, men inte sällan med brister i detaljerna. För att avhjälpa sådana brister är Ihalainen och hans medredaktörers bok utomordentligt väl lämpad och man kan bara hoppas att det i framtiden görs flera försök i samma anda. Ännu mer värdefull är den kan-